

TELEVİZYONUN AİLE YAPIMIZ ÜZERİNE ETKİSİ

Celil ABUZAR*

Atıf@ Abuzar, C, (2017), Televizyonun Aile Yapımız Üzerine Etkisi, *Harran İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 38, s.79-87.

Öz

Bir toplum aile üzerinden kurulur. Toplumlar aile yapılarının güçlülüğü oranında varlıklarını sürdürürler. Bizim de toplum olarak en güçlü yanlarımızdan birisi aile yapımızdır. Yüzyıllar içerisinde örf-adetlerimizle, dini değerlerimizle şekillenmiş, korunmuş bir aile yapımız var. Toplumsal sorunlara karşı bugün bile en önemli sığınağımız aile yapımızdır. Aile yapımız birçok saldırılara karşı bizi ayakta tutuyor. Ancak, geline süreçte aile yapımız da ciddi saldırılara hedef olmaktadır. Ne yazık ki, günümüzde bu saldırıların önemli kısmı da kitle iletişim araçları aracılığı ile özeldede televizyon aracılığı ile yapılıyor. Ülkemizde bir ailenin ortalama televizyon izleme oranının dört buçuk saatlere çıktığını düşündüğümüzde tehlikenin boyutu ortaya çıkıyor. Bu nedenle bu makalede konunun önemine ve getireceği tehlikelere dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Bizim Aile Yapımız, Toplumsal Yozlaşma, Televizyon, Televizyonun Aile Yapısına Etkisi

Abstract

The Influence Of Television On Family Structure

A society is based on family; hence, societies continue their existence in relation to the strength of family structures. As with other societies, one of the strongest aspects of Turkish society is the family structure. We possess a well-preserved family structure that has been founded upon customs, traditions and religious values over the centuries. Family is still the most important shelter where we take refuge in the face of societal problems. Also, it is our family that best protects us against external attacks. Nonetheless, our family structure is getting increasingly exposed to a whole range of serious attacks. It is unfortunate that a significant number of these attacks are made through mass communications devices, notably the television. Considering that the average television viewing time per day has recently increased to four and half hours in our country, the

* Doç. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı,
celilebuzer@harran.edu.tr.

extent of danger makes itself even more obvious. Therefore, the present study aims to draw attention to this issue and the dangers implicated.

Keywords: family, our family structure, social degeneration, the influence of television on family structure

Giriş

Her toplumun kendine özgü temel değerleri vardır o toplumu ayakta tutan... Toplum o değerler üzerinden varlığını sürdürür. Bizim de toplumsal kurucu öğelerimizden birisi, en önemlilerinden birisi, aile yapımızdır. Planlı bütün saldırılara rağmen bizi hala diri tutan yapımızdır aile... Aile bizim son kalemiz... Son sığınağımız. O nedenle özenle üzerinde durulması gerekiyor. Çocuğun gelişim dönemleri içindeki birçok düşüncesi, kişiliği ailede şekilleniyor. Buradan baktığımızda, başta din anlayışı olmak üzere, televizyonun aile bireylerinin birçok konudaki düşüncelerine etkisi araştırılmaya değer görülmektedir.

Bu bağlamda, günümüzde de aile yapımıza dönük tehditler artarak devam etmektedir. En büyük tehdit de kitle iletişim araçlarından, özelde de televizyondan geldiği görülmektedir. Bu anlamda televizyonun, topluma, aileye getirdiği-götürüsü açısından değerlendirilmesinin gerekliliğini düşünmekteyiz.

Bu makalede; bir taraftan aile yapımızın toplumsal yapımız açısından ne denli önemli olduğu vurgulanırken diğer taraftan da günümüzde aile yapımıza gelen tehditlerden birisi olduğu düşünülen televizyon konusu ele alınmaya çalışılacaktır.

• Televizyonun toplumsal faydası yadsınamamakla birlikte acaba toplumu yozlaştırıcı, aileyi olumsuz etkileyici yönü var mıdır?

• Varsa ne kadar etkilidir?

• Başta din anlayışı olmak üzere ailenin düşüncesinin şekillenmesinde televizyonun etkisi nedir?

Gibi sorular bu makalede cevabı aranan sorular olacaktır.

Bu Bir Teknoloji Düşmanlığı mı?

Televizyonu eleştirmek teknoloji düşmanlığı olarak algılanabilir mi? Teknik ve teknolojik aygıtlar gündelik yaşamımızın her alanına hoyratça müdahil olurken ne kadar masumdurlar acaba?.. Bu robotik aygıtlar

hayatımızı kolaylaştırırken, değiştirirken bizler edilgen bir duruş mu sergilemeliyiz. Sorgulamasız teslim mi olmalıyız?

Elbette ki, bir teknoloji düşmanlığı değil niyetimiz... Ancak, gündelik yaşamımızı bu denli kolaylaştıran ve onlardan kesinlikle vazgeçemeyeceğimiz modern dünyanın bu mucizevî verilerinin; kazandırdıkları ile beraber bizden götürdükleri üzerine bir sorgulama da yapmalıyız diye düşünüyorum.

Avlin Toffler'in dünyanın büyüsunü bozan üç dalga olarak isimlendirdiği; "sanayi devrimi, teknolojik devrim ve bilişim çağı",¹ gündelik yaşamımızın şekillenmesinde önemli etkilere sahiptir. Bundan sonra artık, dünya eski dünya değildir ve geleneksel-yerel yaşamlar, örf-adet ve inanışlar toplumsal yaşamdaki yerlerini bir bir yeni anlayışlara ve kabullere terk edecektir.

Teknolojik çağın batı toplumlarına yaşattığı dejenerasyonu daha 20. yüzyılın başlarında dile getiren kimi aydınlar, dönüşü olmayan bir yola girildiğine işaret etmekteydiler. Mesela; Dean Phyllis, "İlk Sanayi İnkılâbı" adlı eserinde şöyle demektedir:

"Böylece sanayi devrimiyle İngiltere kar istedi, karı elde etti. Her şey kara dönüktü. Şehirler karlı pisliklerine, karlı kenar mahallelerine, karlı dumanlarına, karlı düzensizliklerine, karlı cehaletlerine ve karlı ümitsizliklerine kavuştular. Çünkü yeni şehir, insanın görünüm ve alışkanlıklarını modernleştiren etkinlikler olan güzelliği, mutluluğu, eğlenceyi, eğitimi, dini bulabileceği bir yuva olmak yerine renk, hava ve sevinçten yoksun; erkek, kadın ve çocukların çalışıp, yiyip uyuduğu çıplak ve terk edilmiş bir yerdi. Yeni fabrikalar ve yeni bacalar, piramitler gibi insanın gücünden çok köleleşmesini ifade ediyor ve onlarla böylesine övünen toplumun üzerine büyük kara gölgeler bırakıyordu."²

Bu bağlamda; biz de, modern-teknolojik çağın en önemli harikalarından biri olan televizyonun ailenin dini-manevi yaşamı üzerindeki etkilerini sorgulamaya çalışıyoruz. Bir iletişim aracı olarak gündelik toplumsal hayatın vazgeçilmezleri arasında yerini alan televizyon; gerek

¹ Zeki Arslantürk ve M. Tayfun Amman, *Sosyoloji, Kavramlar, Süreçler, Kurumlar, Teoriler* (İstanbul: Çamlıca Yay., 2008), 405.

² Vejdi Bilgin, *Bizi Kuşatan Toplum* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2009), 44.

iletişimdeki hızı ve gerekse etki alanının büyüklüğü düşünülürken önemle üzerinde durulması gereken bir unsurdur.

Televizyon, bugün dünyayı bir köy haline getirmiş, ulusal ve uluslararası iletişimin temel araçlarından biri olmuştur. Bu nedenle, bilinçli kullanıldığında yetişkinlerin ve çocukların ahlaki ve kültürel yapılarını olumlu yönde etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak, tüm bunların yanında başta ülkemiz olmak üzere bir çok ülkede televizyonun yol açtığı dejenerasyon ve ahlaki çöküntü, dikkat çekici hale gelmiştir. Aile hayatını, televizyonun evlerde yerini almadan önce ve aldıktan sonra diye ikiye ayırmak belki de abartı olmaz diye düşünüyorum.

Buradan hareketle, televizyon kullanımı konusunda toplumun aydınlatılması, bilinçli kullanım alışkanlığının kazandırılması zorunlu bir gereklilik olarak gözükmüyor. Sonuçta evet, televizyon bir alettir ama her alet, kullanana göre de şekil alabilir. Birinin elinde hayat kurtarıırken başka birinin elinde hayatı sonlandırabilecek etki gösterebilir.

Popüler Kültür Taşıyıcısı Olarak Televizyon

Televizyonun üzerinde durulması gereken en önemli yönlerinden biri; onun “kültür taşıyıcısı” olmasıdır. Neil Postman; “Bir teknolojinin kendine göre toplumsal değişim programıyla donanmış olduğunu fark etmemek, teknolojinin tarafsız olduğunu iddia etmek, teknolojinin daima kültürün dostu olduğunu sanmak gerçekten düpedüz saflık olur”¹ der.

İşte, bu çerçevede televizyon, toplumda bir yandan geleneksel kültürlerde değişikliklere neden olurken, bir yandan da teknolojiyi sunan hâkim güçlerin ürettiği medya kültürünün egemen bir kültür haline gelmesinde önemli bir rol üstlenmekte olduğu görülmektedir.

Bu yeni kültürün adı; “Kitle kültürü” diğer bir deyişle “Popüler kültür”dür.² Televizyon başta olmak üzere, kitle iletişim araçlarının hızla yayılmasıyla her yerde ve herkes için hazır olan bu kültür,³ sınır tanımayan “kargo kültürüne” veya dayatılan hâkim bir dünya kültürüne dönüşebilmektedir. Bu durum, küreselleşmenin toplumlara ödettiği bedel

¹ Neil Postman, *Televizyon Öldüren Eğlence*, trc. Osman Akinhay (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2016), 24.

² Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Rağbet Yay., 2004), 130.

³ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, trc. Osman Akinhay (Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 2009), 591.

olarak da görülebilir. Küreselleşme, insan zihnini, insanın düşünme ve eylem biçimini, toplumsal ve uluslararası ilişkileri yeniden düzenleyen bir süreci kaplar.¹

Bu bağlamda televizyon, toplumu değiştirme-dönüştürme projelerinin en etkili aracı haline gelebilmekte ve kültür sömürgecilerinin iştahını kabartmaktadır. Bugün, televizyon aracılığı ile yayılan popüler kültür, bir yandan geleneksel kültürü unuttururken, diğer yandan toplumları “kültürsüzleştirme” görevi yapabilmektedir. Kimi zaman televizyon, sanayileşmiş toplumların ürettiği tüketim kültürünü evrensellik adına güncelleştirerek yaygın tek doğru, tek gerçek olarak bizlere dayatabiliyor.

Aile ve Televizyon Etkileşimi

Teknik ve teknolojik gelişmeler insanoğlunun gündelik yaşamını kolaylaştırdığı, toplumsal hayatında çok önemli değişim-dönüşümler yaşattığı muhakkaktır. Bununla birlikte, çok masum gibi görünen teknolojik aygıtlar hayatımızı belirli ölçüde olumsuz etkileyen önemli faktörler haline de gelebiliyor. İşte televizyon da önceden de bahsedildiği gibi biraz bu özelliktedir.

Bu bağlamda, televizyonun etkisi ilk önce ailede başlamakta ve oradan bütün topluma yayılmaktadır. Daha önce de ifade etmeye çalıştığımız gibi televizyon, “dayatılan” popüler tüketim kültürünün taşıyıcılarından birisidir. Burada icra edilen programlarda, sinema, dizi ve reklamlarda; kimi zaman ahlaki değerlere saldırıya yer verilebilmekte, kimi zaman kutsal değerler olumsuz örneklerle gündeme getirilebilmekte, kimi zaman da ilk bakışta anlaşılamayan yöntemlerle din, aile, vatan sevgisi gibi değerler yıpratılabilmektedir. Olumlu ya da olumsuz anlamda model kişilikler sunularak toplumun bilinç altyapısı etkilenmeye çalışılmakta olduğu da gözlenmektedir.

Mesela; bizim toplumumuzda; dinimiz açısından en kutsal kişilik olan “Hoca Tiplemesi”ni biz, “İnek Şaban”ın, “Züğürt Ağa”nın, “Vurun Kahpeye” gibi sinema film ve dizilerinin “Sahtekâr, Üçkâğıtçı Hoca Tiplemeleri”nden öğrendik ve öğreniyoruz. Bilinç altyapımıza belli bir bakış açısının ürünü olarak bunlar yerleştirildi uzun yıllar... Yine aynı şekilde,

¹ Ejder Okumuş, *Din ve Kültür* (Ankara: Maarif Mektepleri Yay., 2017), 50-51.

dindar insan tiplerini, “Hacı Tiplerini” bu tür olumsuz örneklerle sunulabilmektedir.

Dolayısıyla yapılan bir araştırmaya göre; Ülkemizde ortalama olarak akşam vakitlerini günde dört buçuk saat televizyon başında geçiren ailelerimiz, yığınla bu tür olumsuz kültür dayatmaları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun örnekleri oldukça yoğundur. Reyting değeri yüksek olan ve özellikle çocukların, gençlerin izlediği bir dizide rastladığım bir sahneyi sizlerle bu anlamda paylaşmak istiyorum:

“Mahallede mahallenin on, on beş yaşlarındaki çocukları “Hacı Bakkağın” bakkalının önünde, sokakta futbol oynamaktadır. Ve Hacı Bakkağ, arada bir bakkalın önüne çıkıp çocuklara hışımla bakmaktadır ve hacı bakkalın kostümü olumsuz algı için “Özen”le! hazırlanmıştır. Bu ara çocuklardan biri bir şut çeker ve top Hacı Bakkağın bakkalından içeri girer. Ortalığı bir sessizlik kaplar, herkes korkuyla ne olacağını beklemektedir. Biraz sonra Hacı Bakkağ bir elinde top ve bir elinde de kocaman bir bıçakla kapıda öfkeden burnundan soluyarak belirir. Çocuklara sert bir bakış atarak, “Ben size demedim mi burada top oynanmayacak” diye bağırır. Sonra da topu kesip çocukların üzerine atar. Peşinden de; “Tuh ben camiye gidecektim, sizin yüzünüzden namazım geçecek” der. Ve sonuçta bir iki dakikalık sahne ile neredeyse İslami bütün değerler bu olumsuz algı operasyonu ile yerle bir edilmiştir.”

Şimdi bu sahneyi izleyen çocukların zihninde din ile ilgili, Müslüman hacı tipolojisi ile ilgili, hac, cami, namaz ile ilgili nasıl bir algı oluşur acaba?..

Yine başka bir örnek de: “Reytingi yüksek bir hastane dizisi. Hastaneye acil bir kalp krizi vakası gelir. Hastanın acil olarak ameliyata alınması gerekmektedir. Ama bir sorun bulunmaktadır. Hasta bir bayandır ve aile yine kostümleriyle “Özenle hazırlanmış!” bir muhafazakâr aile tipleridir. Sakallı, ceketli ve eli tespihli adam, bütün ısrarlara rağmen hastaya müdahale edilmesine “Dinimizce haramdır” diyerek engel olmaktadır. Çünkü hastanede bayan kalp doktoru olmadığı için erkek doktor ameliyata girecektir. Adama, “Bayan doktor buluncaya kadar eşin ölür” dendiğinde adam; “ Ölürsen ölsün, dinimizde caiz değildir” diyerek direnmektedir.”

Şimdi bir sorgulama yapacak olursak; acaba bu sahneyi izleyen insanlarımızın kafasında nasıl bir Müslüman imajı oluşur sizce? Cevabı gayet

açık değil mi? Gerici, yobaz, itici ve ne kadar olumsuz ifade varsa hepsi işte... Ama aslında az bir din eğitimi olan herkes bilir ki, doktorlar meslek gereği; erkek veya kadın fark etmez, en mahrem yerlere bile ihtiyaç olduğunda bakabilir. Ama yanlış verilen bir sahne ile “Müslüman aile imajı” yerle bir edilmiştir bir kere...

Bu gün maalesef, birçok ailede gündelik yaşamı televizyon dizileri belirlemektedir. Ailelerimiz dizilerin tehdidi altında... Bize aile dizileri, okul dizileri, çocuk serileri diye dayatılan birçok programda zaman zaman bizi biz yapan örf-adetlerimizin, inanç değerlerimizin önyargılı bakış açılarıyla, sinsice yerle bir edildiğine şahit olabiliyoruz.

Bu anlamda, neredeyse yayına giren her bir dizi aile yapımıza atılan bir bomba etkisi yapıyor. İçerikten yoksun, manasız, argo ifadelerin bolca kullanıldığı, alabildiğine şiddet içeren, içi boşaltılmış ve hayvani dürtülere indirgenmiş “aşk” hikâyeleri üzerinden evlilik dışı beraberliklerin kutsandığı, çok ekstren örneklerin normalmiş gibi sunulduğu, Televole kültürünün dayatıldığı, aldatmanın, gayrı meşru çocuk sahibi olmanın sıradanlaştırıldığı bir popüler kültürle karşı karşıyayız. Bununla yüzleşmemiz kaçınılmazdır.

Bu bağlamda, aile kurumumuz her gün bu yapay, popüler kültürün, tüketim kültürünün sunumlarını pasif ve edilgen bir biçimde almaktadır. Aile sohbetleri, aile misafirlikleri, birlikte dizi izleme seanslarına dönüşebilmekte, televizyon karşısında iki üç saat birlikte oturulup da hiç konuşulmadığı zamanlar olabilmektedir. Oysa bizim kültürümüzde aile kurumu bir terapi merkezidir aynı zamanda¹... İnsanlar dışarıda yaşadıkları sorunlarını ailede paylaşarak birbirlerine destek olurlar.

Başlangıçta oldukça masum bir araç olarak evlerimizde sürekli açık olarak bulunan televizyon, görünürde yaşamı kolaylaştırıcı ve bizi eğlendirici bir araç gibi gözükürken gelecekte ortaya çıkabilecek ekran bağımlısı, anti sosyal, reel yaşam ve doğadan uzak, okumaktan hoşlanmayan bireylerin yetişmesinin de ana faktörlerinden biri olacak gibi görülüyor. Bir tuşun ucundaki sanal dünya, insanı gerçeklikten, sosyallikten alıp uzaklaştırarak kendine katmakta ve bir süre sonra tutsak almaktadır. Acı olanı, bu tutsaklık bile bile, isteye isteye gönül rızası ile gerçekleşmektedir.

¹ Mahmut Öztürk, *Peygamberlerin Aile Bireyleriyle İmtihanı* (Ankara: Son Çağ Yay., 2016), 41.

Şu hususu yeniden belirtmekte yarar vardır: Teknoloji gündelik yaşamımızı kolaylaştıran hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Burada bir teknoloji düşmanlığı yapmıyoruz. Ancak, teknolojinin yerinde ve doğru kullanımı sorgulanmalıdır. Bugün; televizyon örneğinde belirttiğimiz gibi; televizyon aile yapımızda büyük bir delik açmıştır ve bu delik her geçen gün özellikle internet aracılığıyla hızla büyümektedir. Modern toplumun anne-babası, televizyon denen hapisliğin bilincinde olarak, çocuk sahibi dahi olmadan önce, bu olgu üzerinde düşünmeli, bilgilenmelidir.

Sonuç ve Öneriler

Son tahlilde; modern topluma geçişle birlikte yükselen yaşam standartları, insanı doğadan kopararak, beton mezarlara dönüşen kentlerde büyük oranda televizyon kutusuna hapsedilmiş gözüküyor. Burada herkese, devlete, ailelere, sivil toplum örgütlerine, dini kurumlara büyük görevler düşmektedir. Televizyonu eve sokmamak, ya da kapatmak çözüm değildir. Çözüm, gerekli koruyucu kanunları çıkarmak, kontrol mekanizmasını çalıştırmak, aileleri, bireyleri, çocukları bilinçlendirmek ve olumsuz örneklerle medeni ölçülerde tepki vermektir. İnsanların okuma alışkanlığı kazanması, bilinç seviyelerinin yükseltilmesi, düşünme, yargılama, tartışma, sorgulama yetisine kavuşmasıdır çözüm... Ve en önemlisi de alternatifleri üretebilmektir belki de...

Toplum olarak aile kurumumuz bizim bugün bile üstün ve güçlü yanımızı oluşturur. Son dönemlerde yaşadığımız toplumsal travmalara karşı direnci yine ailede buluyoruz. İnsana ailenin sıcaklığını, pozitifliğini verecek başka bir yapı yok gibi... Modern Batı toplumları buna hasret... Ailemiz bizim sığınağımız, son kalemiz. Onun için bir kutunun insafına terk edilmemeli... Yarınlarımızdan emin olabilmek için bir an önce ailemizin korunması noktasında gerekli tedbirler alınmalı, düzenlemeler yapılmalı...

Kaynakça

- Arslantürk, Zeki ve M. Tayfun Amman. *Sosyoloji, Kavramlar, Süreçler, Kurumlar, Teoriler*. İstanbul: Çamlıca Yay., 2008.
- Bilgin, Vecdi. *Bizi Kuşatan Toplum*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yay., 2009.
- Kirman, Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yay., 2004.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev: Osman Akinhay- Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 2009.

Okumuş, Ejder. *Din ve Kültür*. Ankara: Maarif Mektepleri Yay., 2017.

Öztürk, Mahmut. *Peygamberlerin Aile Bireyleriyle İmtihanı*. Ankara: Sonçağ Yay., 2016.

Postman, Neil. *Televizyon Öldüren Eğlence*. çev: Osman, Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yay., 2016.